

ביאורים

354 ד- פירוט דרגות האדם

מהדורת אור עציון

בתחילת פרק ב אמר רס"ג: "שמדרגות בני אדם בשער הזכויות והחובות עשרה מעלות; **צדיק ורשע, ועובד וממרה, ושלים ומקצר, וחוטא ומזיד, ושב וכופר.**" בפרקים הקודמים הוא דן במדרגות צדיק ורשע, ומתוך כך דן בסוגיות צדיק ורע לו רשע וטוב לו, ועתה הוא חוזר לדון בשאר המדרגות.

עובד - עובד הוא אדם שבחר לקיים מצווה אחת בשלמות כל ימי חייו, אף שלעיתים הוא עובר על מצוות אחרות, אך על מצווה זו הוא מקפיד שלא לעבור. לדוגמה, הוא מחליט לא לבטל אף תפילה ושלא לעבור על זמן תפילה, או לקיים את מצוות כיבוד אב ואם, או להשיג ממון רק על פי דין, וכן על זו הדרך, שבמצווה מסוימת מקפיד בכל הנא.

355 על דרגה זו אמרו חז"ל (קידושין פרק א משנה י, וראה פירוש הרמב"ם למשנה מכות פרק ג, טז): "כל העושה מצווה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו ונוחל את הארץ", ופרשו זאת (ירושלמי קידושין פרק א ה"י) שייחד מצווה מסוימת, כגון: כיבוד אב ואם, אבל אדם שמקיים מצוות אך לא בחר להקפיד על מצווה אחת שלא לעבור עליה לעולם, לא נקרא "עובד".

356 **מורד** - אדם שהחליט לעבור על מצווה מסוימת באופן קבוע הוא מורד, וחכמים קראו לאדם כזה "משומד" (ראה חולין ה, א וע"ז כו, ב שם עוסקת הגמרא במומר). דוגמה לזה, אדם שחושב שבמצווה מסוימת חז"ל החמירו יותר מדי, ולכן מזלזל בה, או שקשה לו לשמור מצווה מסוימת, ולכן מחליט שאין שומר עליה.

357 **שלם** - אדם ששומר את כל מצוות העשה והלא תעשה, ואין הוא עובר על אף אחת מהן, וזהו הנקרא צדיק גמור. אף על פי שאנשים חושבים שלא יכול להיות אדם ששומר את כל המצוות ואינו נכשל כלל, הם טועים. אם לא הייתה קיימת מציאות של אדם השומר את כל התורה כולה, הקב"ה לא היה מצווה את בני האדם לשמור על המצוות, מפני שהוא מצווה את בני האדם רק דברים שהם מסוגלים לעמוד בהם.

358 לכאורה אפשר להקשות, כיצד אפשר לומר שיש אנשים ללא עוונות, הרי כתוב: "ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם", משמע שהשעיר בא לכפר על כל בני ישראל שחוטאים? אלא יש לומר, שהפסוק לא בא לקבוע מציאות, אלא להתייחס למציאות אפשרית, דהיינו אם אנשים חטאו, השעיר מכפר עליהם, ומי שלא חטא, הקרבת השעיר היא זכות בעבורו.

359 ואם יאמר אדם, הרי כתוב (קהלת ז, כ): "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" הרי שאין אדם שלא חוטא? אך אין זה נכון, אין כוונת הפסוק לתאר את המציאות, אלא את היכולת, כלומר אומר הפסוק שאין אדם שיכול לעשות רק טוב ואין לו יכולת לחטוא. גם לצדיק יש שני יצרים, יצר טוב ויצר רע, אלא שהצדיק משליט את יצר הטוב על יצר הרע, ולכן יש צדיקים שלא חוטאים כלל.

360 **מקצר** - אדם המזלזל במצוות עשה, כגון אדם המזלזל בציצית, תפילין, סוכה, לולב, שופר וכו'.
361 **חוטא** - אדם העובר על מצוות לא תעשה הקלות ולא על החמורות. כיצד נדע מהי מצות לא תעשה קלה ומהי חמורה? דבר זה אנו לומדים על פי עונשה בעולם הזה, מצוות לא תעשה שלא החמירה התורה בעונשה בעולם הזה, היא מצוות לא תעשה קלה, כגון: נבילה, טריפה, לכישת שעטנז, עוננות וכחש, וכן כל מצוות לא תעשה הדומות להן.

362 **המזיד** - העובר על מצוות לא תעשה החמורות, היינו שעונשן חמור בעולם הזה, כרת, מיתה בידי שמים וארבע מיתות בית דין, שבאים על איסורים חמורים כגון: עריות, חילול שבת, אכילה ביום כיפור, חמץ בפסח וכו'.

363 **כופר** - אדם שעזב את העיקר, היינו את האמונה בה'. יש שלושה סוגים של כופרים -

1. מי שלא עובד את ה' אלא עובד עבודה זרה, כמו: פסל ומטיבה, אדם, שמש או ירח, כמו שנאמר (שמות כ, ב-ג): "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ".
2. אדם שלא עובד את הקב"ה ולא עובד אלוה אחר, כמו שאמר איוב (כא, יד): "ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו".
3. אדם המסופק באמונתו, ואף שנראה כמאמין, מתפלל ומתחנן, אך אין ליבו ואמונתו שלמים, כמו שנאמר (תהילים עח, לו-לז): "יפתוהו בפייה ובלשונה יכזבו לו וליבם לא נכון עימו ולא נאמנו בבריתו".
364 כל האנשים הללו, אם יחזרו בתשובה, ימחלו עוונותיהם בעולם הזה, חוץ מהעבירות שכתוב בהן: "לא ינקה", שעליהן מקבלים יסורים בעולם הזה.

ד-354 אך העובד הוא אשר יחד לו מצווה אחת, לא יעברנה כל ימי חייו, שאם יסכים בזולתה³⁵⁴ או העובד יחלק בה³⁵⁴, לא יקצר בזאת כלל, כאלו שם לעצמו שלא יאבד תפלה בזמנה, או שלא יקנה ממון מצד אסורא בשום פנים, או שלא יבעל בעילת אסורא מעולם, והדומה לזה.³⁵⁵ וכמו שאמרו רבותינו כל העושה מצווה אחת מטיבין לו ומאריכין לו את ימיו ונוחל את הארץ, ובארו זה כגון שיחד לו מצווה אחת לעשותה כגון כבוד אב ואם. אבל מי שלא הניח מצווה שלא עבר עליה פעם אחת אינו נקרא עובד.

356 **אבל** הממרה הוא מי ששם לעצמו חק לחלק על מצווה אחת תמיד, וקדמוננו קוראים אותו משפד. והדמיון בזה כאלו יש בבני אדם מי שרואה כי מצווה מהמצוות קצרה בה, והוא משתדל לשמרה כאלו היה קשה לו, מצוות הרבית או מצוות המאכל, והוא מתנהג באחת מהם כפי מה שיזדמן לו. ועל כן יש לכל אדם מצווה כפי התחלקות דעתם.

357 **אבל** השלם מי שהתיישר לו³⁵⁷ לקיים כל המצוות והאזהרות ולא קצר במאומה מהם, והוא שיקרא צדיק גמור. אף על פי שבני אדם חושבים כי מציאת³⁵⁷ אדם שהוא כן, רחוק שימצאו לו כל דרכיו, ואני רואה שיתיישר זה, כי אם לא יהיה לא היה החכם³⁵⁸ מצווה בו. ואם יאמר אומר, מפני שמצאנו בתורה (במדבר כח, כב): ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם, ידענו כי אי אפשר בלתי חטא, נאמר כי זה נכתב על האפשר, ואם יחטא יכפר לו בו, ואם לא³⁵⁹ יהיה לנו עליו הגמול. ואם יאמר, איך אמר (קהלת ז, כ): כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא? נאמר לא אמר זה כי אם על היכלת³⁵⁹, כי אין אחד מן הצדיקים יכול לעשות טוב אלא הוא יכול לעשות רע, אבל הוא בורר בטוב ומגבירו על הרע.

360 **אבל** המקצר הוא המקל במצוות עשה, והוא שנאמר עליו עובר על מצוות עשה, והוא המקל בתפילין ובציצית ובסכה ולולב ושופר והדומה לזה, והוא במעלה³⁶⁰ הזאת מן החטא.

361 **אף** החוטא הוא העובר על מצוות לא תעשה, אבל לא על החמורות, ובאין זה צד נדע שאינם חמורות? מפני שלא הגדילו ענשם בעולם הזה, והוא נקרא עובר על מצוות לא תעשה, והוא כמי שמקל בגבלה וטרפה ושעטנז ובעוננות ובכחש, והדומה לזה שענינו במעלה הזאת מן החטא.

362 **אבל** המזיד הוא שעובר על החמורות, והם שיש בו כרת בידי שמים, ומיתה בידי שמים, וארבע מיתות בית דין, ובזה נדע כי הם חמורות, כמו העריות וחילול שבת והאכילה ביום הכפורים, וחמץ בפסח, והדומה לזה, הוא במעלה הזאת מן החטא.

363 **אבל** הכופר הוא העוזב העקר, רוצה לומר בורא הכל יתברך ויתעלה, ועזבו אותו על שלשה דרכים, אם שיהיה עובד זולתו מדמיון עשוי³⁶³, או אדם או שמש או ירח, וכמו שיש בלא יהיה לך אלהים אחרים, או שלא עבד זולתו ולא עבדו, והוא אינו עובד דבר, לא אמת ולא שקר, וכמו שיש בפרשת (איוב כא, יד): ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו. או שיהיה בספק באמונתו, והוא נקרא בשם מאמין, ואפשר שיתפלל ויתחנן ואין לבו שלם ומאמין, והוא מפתה במאמרו ובאמונתו, וקאשר אמר (תהלים עח, לו-לז): ויפתוהו בפייה ובלשונה יכזבו לו ולבם לא נכון עמו. והוא נקרא מי שנתחלל בו שם שמים, והוא במעלה הזאת מן החטא.³⁶⁴ ואלא כלם כאשר ישונו, יכפר להם בעולם הזה, חוץ ממה שכתב בו הבורא לא ינקה, כי אי אפשר שלא תבוא עליו רעה עולמית.

בזולתה - מצווה אחרת. **יחלק בה** - יעבור על מצווה אחרת. **התיישר לו** - דרכו ישרה. **מציאת** - מציאות. **החכם** - ה'. **ואם לא וכו'** - אם לא יחטא אדם מישראל, תפקיד הקורבן יהיה להרבות את שכרנו. **היכלת** - הבחירה החופשית. **במעלה** - מדרגה. **מדמיון עשוי** - פסל ומטיבה.